

Kajaani ennen ja nyt – vilkaisuja menneisyyteen ja nykypäivään

Tasan 370 vuotta sitten perustettu Kajaani on nykyään 36500 asukkaan Kainuun maakuntakeskus. Kajaanin kehitys on ollut osa Suomen yhteiskunnan kehitystä ja sitä leimaavat erityisesti metsäteollisuuden, koulutuksen ja kulttuurin kehityspolut.

Kainuun musta kulta eli terva oli ensimmäinen Kajaanin menestykseen nostanut vientituote. Euroopan puulaivat tarvitsivat suoja-ainetta ja jo 1600-luvulta alkaen sitä alettiin tuottaa Suomen alueilta vientiin sen ajan suurvallan ja emämaan Ruotsin avustuksella. Tervaa poltettiin 1600-luvulla runsaasti Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla, Pohjanmaalla ja Järvi-Suomessa.

Mutta 1800-luvulla tervanpolton pääalueeksi muodostui Kainuu Oulujoen liikenneyhteyden ja sen vuoksi, että Kainuun seutu oli hallanarkaa ja sen asukkaat saivat elantonsa helpommin tervaa polttamalla. Myös erämaata ja raaka-ainetta riitti. 1900-luvun alussa tervaa poltettiin Itä-Kainuun lisäksi jonkin verran vielä Kaakkois-Pohjanmaalla. Moni Kainuussa tuotettu tervatynnyri kulki Kajaanin joen kautta ja näin kehittyi paikalle monenlaista ammattia ja asujaa. Höyrylaivojen yleistyessä tervan menekki heikkeni. Toisaalta metsiä oli opittu hyödyntämään paremmin puutavateollisuudessa ja Kainuun tukit olivat halutumpaa tavaraa sahoille ja myöhemmin paperitehtaille uitettuna.

Kajaanin seuraavat suuret kehitysaskleet olivat rautatien tulo vuonna 1904 ja Kajaanin puutavara Osakeyhtiön perustaminen vuonna 1907. Siitä alkoi sadan vuoden pituinen menestystarina, joka tuotti kaupunkiin työpaikkoja, asukkaita ja pääomaa. Perusteina puunjalostusteollisuuden perustamiselle Kajaaniin olivat Kainuun havupuumetsät, koskivoima ja rautatie. Ensimmäisenä tuotantolaitoksena aloitti vuonna 1907 saha. Ensimmäinen paperikone PK1 käynnistyi vuonna 1919 ja puutyötehdas vuonna 1924. Lisäksi Kajaani Oy on valmistanut tiiliä, puusepäntuotteita, spriitä ja klooria, myllytuotteita ja sillä on ollut myös oma maatila. Kajaani Oy oli oma pienoisyhteiskunta kauppoineen, kouluineen ja lastenseimineen. Myös työntekijöiden perheiden vapaa-ajan virkistyksestä huolehdittiin mm. Ärjän lomasaaren palvelujen avulla.

Paperin valmistus loppui Kajaanisissa ja tehdas suljettiin 17.12.2008. Syinä tehtaan lopettamiseen pidettiin kalliita energia-, kuitupuu- ja kuljetuskustannuksia. Merkittävänä tekijänä lopettamiseen liittyen olivat myös tehtaan valmistamat halvimmat paperilajit, joista saatu tuotto oli pieni. Myös kyseisten papereiden kysyntä oli laskeva ja pääsääntöisesti ko. lajit valmistetaan nykyään kierrätyskuidusta. Nykyään Tihisenniemen eli Renforsin rannan teollisuusalueella toimii monia yrityksiä, ja isoihin paperikonehalleihin on rakennettu supertietokoneita. LUMI-supertietokone tulee olemaan yksi maailman tehokkaimmista ja ekologisimmista supertietokoneista, kun se aloittaa toimintansa vuoden 2021 puolivälissä! Kajaani valikoitui sijoituspaikaksi samoista syistä kuin ennenkin: hyvät liikenneyhteydet, energian ja työvoiman saatavuuden vuoksi, lisäksi tietokoneen tuottamalla hukkalämmöllä voidaan lämmittää Kajaanin kaukolämpöverkon tarpeista 20%.

Kajaanin koulutushistoria on myös pitkä ja perustuu onnistuneisiin ajoituksiin. Kajaanin seminaari oli yksi esimerkki ajoituksesta ja sen merkityksestä alueelle. Pohjois-Suomen opettajatilanne oli erityisen surkea, ja kilpailusta uusien seminaarien saamiseksi kilpaili useita alueita Pohjois- ja Itä-Suomessa. Kajaani voitti ja Kajaanin seminaarin ydinrakennukset valmistuivat 1901–1904 Kajaanin pappilan omistamalle ns. Puustinpellolle. Seminaarirakennukset, jotka edustavat ns. nikkariarkkitehtuuria, suunnitteli arkkitehti Jacob Ahrenberg. Hän oli 1900-luvun alkupuolen johtavia julkisten rakennusten, erityisesti koulujen, suunnittelijoita ja on suunnitellut myös Kajaanin kirkon. Puinen päärakennus paloi vuonna 1929 ja se korvattiin ajan henkeen tiilisellä uusklassistisella rakennuksella. Uuden päärakennuksen suunnitteli arkkitehti Hjalmar Åberg. Seminaarin alue muodostaa tänä päivänäkin ihan koko maan mittakaavassa ainutlaatuisen kokonaisuuden eri aikoina rakennettuine rakennuksineen lisättyinä seminaarin biologin

puukokoelmalla. Opettajankoulutus loppui Kajaanissa vuonna 2013, ja koulutus keskitettiin Oulun yliopiston kampukselle. Tällä hetkellä seminaarin päärakennus on Kajaanin teatterin pienen näyttämön väistötilana.

Kajaanin koulutushistoriassa on myös mainittava Seppälä eli Kainuun ammattiopiston luonnonvara- ja ympäristöalan yksikkö Kajaanin Kirkkoaholla. Se on Kainuun vanhin ammatillinen oppilaitos, joka on perustettu vuonna 1897. Tällä hetkellä Kainuun ammattiopistossa ja lukiossa (Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos) opiskelee vuosittain noin 4000 opiskelijaa. Kajaanin ammattikorkeakoulu perustettiin kokeiluna vuonna 1992 ja se vakinaistettiin 1997. Kajaanin kaupungin kokonaan omistamassa osakeyhtiössä opiskelee nykyään noin 2200 opiskelijaa vuosittain useilla eri koulutusaloilla. Kajaanissa on toisen ja korkea-asteen koulutuksen lisäksi kolmesta peruskoulua, joista suurimmat ovat Lehtikankaan koulu, Keskuskoulu ja Kajaanin lyseo. Perusopetuksessa on noin 4000 oppilasta.

Kajaanin tärkeimmät kulttuuritoimijat ovat Kajaanin kaupunginteatteri, Kaukametsän kongressi- ja kulttuurikeskus ja museot. Kajaanissa teatteritoimintaa on ollut kuitenkin jo 1900-luvun alusta alkaen. Seminaarin opettajilla oli valtava vaikutus kaupungin sivistyksen kehittymiseen vuosisadan aikana. Yksittäisenä tapahtumana Kajaanin Runoviikko (45. vuosi tänä vuonna) on kansallisesti tunnettu sanan ja sävelten tapahtuma, joka kerää heinäkuun ensimmäisellä viikolla tuhansia kävijöitä kymmeneen erilaisiin kulttuuritapahtumiin.

Nykypäivän Kajaania kuvaavat myös monet teknologia-alan yritykset, Kainuun prikaati, monipuoliset liikunta- ja harrastusmahdollisuudet sekä uusi sairaala. Oman tärkeän leimansa antavat myös neljä selkeästi toisistaan erottuvaa vuodenaikaa sekä tietysti kainuulainen vaatimaton luonne. Van tämä kaupunki meille välttää, van kylläpä se välttäisi muillekin!

Auli Halonen
Kajaanin Matkailuoppaat ry